

Paven og dialogen med de ikke-kristne religioner

Mens det især var et citat af den byzantinske kejser Manuel II, som påkaldte sig offentlig opmærksomhed, så rummede pave Benedikts forelæsning i Regensburg også synspunkter omkring hellenisering og kristentroens inkulturation ¹

Af Oluf Bohn

Da pave Benedikt 16. i sin forelæsning i 2006 på universitetet i Regensburg fastholdt ønsket om dialog med andre kulturer og religioner, definerede han ikke præcist, hvad han forstod ved dialog, eller hvordan den skulle finde sted.

Men der lå dog i det, at han mente, at dialogen skulle finde sted mellem den kristne kultur og tro og så andre kulturer og religioner.

Det var et emne, som længe havde optaget paven. Allerede i et foredrag i 1996 til de latin-amerikanske biskopper, der havde ansvaret for tros læren, sluttede kardinal Joseph Ratzinger sin belæring med at fastslå, at Kirken ønskede en ny dialog mellem tro og filosofi, fordi de begge behøver hinanden.² "Fornuften vil ikke blive frelst uden troen, men tro uden fornuft vil ikke være menneskelig."

Den samme problematik er også et tema i den ovennævnte forelæsning.

I forelæsningen understreges det, at ifølge græsk tankegang er dét at handle fornuftstridigt imod Guds væsen. Denne græske forståelse forbinder paven med Det gamle Testaments udsagn om Gud, som i pavens gengivelse lyder: "Jeg er".³

¹ **Klik her** for at se forelæsningens tekst i dansk oversættelse

² Origins, 1996, USA

³ 2 Mos 3,14

Den græske forståelse kædes nu gennem i en længere historisk proces sammen med evangeliets forkyndelse af Gud. Dermed skete den første *inkulturation* af kristendommen, som fik afgørende betydning for den kulturelle og teologiske udvikling i Europa.

Spørgsmålet er, om denne inkulturation af kristendommen i en slags græsk "klædedragt" stadig er bindende for den fremtidige udvikling af teologi og kultur i hele den kristne verden. Det mener paven, at den er i meget stor udstrækning, selv om der bestemt findes "lag i oldkirkens tilblivelsesproces, som ikke nødvendigvis må indgå i alle kulturer. Men de grundlæggende afgørelser, som netop har at gøre med troens sammenhæng med den menneskelige fornufts søgen, de tilhører troen selv og er en videreudfoldelse af den i overensstemmelse med dens væsen". Pave Benedikt nævner i den forbindelse, at Det nye Testamente er skrevet på græsk og bærer i sig berøringen med den græske tænkning, som var modnet i den forudgående udvikling af Det gamle Testamente.

Denne opfattelse af græsk kulturs stadige betydning for teologien bekræftes yderligere af de afsluttende dokumenter fra den afrikanske synode i 1994 og af den senere synode for Asien i 1998.⁴

I det første dokument fremgår det klart, at man er ret afvisende over for en frigørelse fra de traditionelle teologiske formuleringer. I slutdokumentet om Asien udtrykkes det klart, at Oldkirkens trosformuleringer er så normative, at de ikke kan ændres – end ikke i ordlyd.

I sin afslutning af forelæsningen understreger paven, at det handler om at udvide vort fornuftsbegreb og om brugen af den, så tro og fornuft på en ny måde må finde hinanden igen. Kun på den måde er vi også i stand til den virkelige dialog med kulturer og religioner, som vi har så hårdt brug for. Så kan vi lytte til de store erfaringer og indsigter, der findes.

Dette tema blev taget op efter hjemkomsten fra Tyskland, nemlig ved den offentlige audiens i Rom den 11. oktober 2006.⁵ Her understregede paven, at kristne ikke måtte gå på kompromis med deres identitet til fordel for en dialog med andre religioner. De kristne havde pligt til at fremhæve og værne om den kristne tros principper og identitet, som vi ikke kan fornægte.

I en tidligere omtale af inkulturation havde kardinal Ratzinger i en tale til de asiatiske biskopper påpeget,⁶ det ikke drejede sig om inkulturation, men om *interkulturation* – dvs. at det er den kristne europæiske kultur, der skal møde de andre kulturer. Der er her et afgørende punkt i forståelse af åbenbaring, tro og kultur. Som bl.a. kardinal Walter Kasper gør opmærksom på,⁷ så går kardinal Ratzinger her ud fra en platon-augustinisk opfattelse af *Ideens*, åbenbaringens, primat – nærmest indgydt i menneskers sjæle – over for al kultur, hvorimod andre teologer – mere præget af Aristoteles og Thomas Aquin – ser *det Almene*, åbenbaringen, virkeliggjort i det konkrete, nemlig i de forskellige kulturer. Med andre ord: mødet mellem åbenbaringen og verden er derfor ikke en interkulturation, men et møde mellem åbenbaringsbegivenheden, Jesus Kristus, og de mange kulturer.

Her er vi ved et afgørende punkt. Guds ord ved tornebusken, "Jeg er", forstås i vore dage som en begivenhed. *Gud åbenbarer sig i begivenheder* for jøderne. Det begynder med Den brændende tornebusk, befrielsen fra Ægypten, pagten på Sinai, indtagelsen af Palæstina og endelig fangenskab i Babylon og en tilbagevenden til Palæstina. Jahve gør alle disse hændelser til begivenheder, gennem hvilke han åbenbarer sig ganske langsomt. Kristendommen anerkender også disse hændelser som led i Guds åbenbaring, og højdepunktet bliver så Jesu Kristi fødsel, liv, død og opstandelse.. Denne begivenhed indtraf i en jødisk kulturel sammenhæng, men for at sige det kort, så "befriede" opstandelse og himmelfart og sendelsen af Gud Helligånd på pinsedagen Jesus Kristus fra det konkret

⁴ Se fx Bohn: *Kristendom. Mission – kultur*, 2002. s. 145 f.

⁵ Omtalt i *Kristeligt Dagblad* den 12. okt. 2006; **klik her** for at se hele teksten (på engelsk)

⁶ *The Tablet* 27. maj 1995

⁷ *Stimmen der Zeit*, december 2000, side 802

jødiske, så det nu blev en begivenhed, der kan og skal møde alle andre kulturer og inkultureres i dem.

Det er helt korrekt, når pave Benedikt påpeger, at den første inkulturation var mødet mellem den jødisk-kristne forkyndelse og så den græske kultur.

Apostlen Paulus er nok et af de bedste eksempler på dette møde, fordi han er i stand til både at virke som jødisk-kristen og som den, der kan inddrage græsk tankegang i sin forkyndelse. Apostlenes Gerninger viser med al tydelighed begge dele.

Som ovenfor refereret sluttede pave Benedikt sin forelæsning i Regensburg med en opfordring til dialog mellem kulturerne. Han kom imidlertid, som før nævnt, ikke nærmere ind på en definition af, hvad han forstår ved dialog. Problemet var blevet aktuelt med pave Paul VI's allerførste rundskrivelse fra 1964, "Ecclesiam suam".⁸ Her fremhæver pave Paul nødvendigheden af samtale mellem Kirken og vor tids mennesker. I rundskrivelsens latinske tekst bruger pave Paul ordet *colloquium*, hvor den rette oversættelse vil være *samtale*. I Vatikanets oversættelser til fx engelsk, italiensk og fransk blev ordet imidlertid gengivet med *dialog*, og derved kom oversættelsen til at skabe nogle forventninger, som paven ikke delte. Det pave Paul forstod ved *colloquium* er den tålmodige henvendelse til andre mennesker for at gøre evangeliet forståeligt for ikke-troende.

Det er først med pave Johannes Paul II's rundskrivelse om mission fra 1990, at der fra Roms side sker en ændring i forståelsen af begrebet dialog.⁹ Det er med en henvisning til Andet Vatikankoncilts dokumenter, at pave Johannes Paul skriver, at det er ved dialog, at kirken søger at afdække "Ordets sædekorn" og den stråle af sandhed, som oplyser alle mennesker. Andre religioner, skriver han videre, udgør en positiv udfordring og stimulering til at opdage og anerkende tegnene på Kristi nærvar og Åndens virke [...] *dialog kan berige begge sider*. Allerede i 1986 havde paven indkaldt til en "verdensbønsdag", hvor han samlede højtstående repræsentanter for verdens trossamfund og religioner til bøn for freden i verden. Dette initiativ mødte stor modstand i pavens omgivelser, hvor bl.a. den daværende kardinal Josef Ratzinger talte om, at det var et paveligt initiativ, der pegede i retning af religionsblanderi.¹⁰

Det er ikke meningen at føre denne drøftelse videre her, men meningen er at påpege, at der altså ikke var enighed i Kirkens øverste ledelse om, hvad man egentlig ville med en dialog. Det er ligeledes klart, at forelæsningen i Regensburg på det punkt ikke følger den foregående paves ideer op.

En inkulturation, som pave Benedikt hentyder til, er faktisk en begrebsmæssig nyskabelse fra 1970'erne, som mange missionsteologer tog op med begejstring, fordi de dermed kunne arbejde med kristendommens forhold til andre religioner på en ny måde. I asiatiske og afrikanske bispedømmer drøftede teologer og præster, hvordan man kunne begynde på en inkulturation, og mange mente, at man skulle begynde med gudstjenesten, fordi den spiller så stor en rolle i Kirken. Den katolske Kirke i Indonesien erklærede bl.a. i 1988, at man måske kunne skabe nye former for liturgisk fejring inspireret af den lokale kultur, som både var katolske og samtidig udtrykte træk fra den lokale kultur.¹¹

I 1991 udsendte *Det pavelige Råd for Interreligiøs Dialog* et meget dybtgående dokument: "Dialog og Forkyndelse".¹² I § 49 understreges det, selvom kristne har modtaget sandhedens fylde i Jesus Kristus, så giver det ikke de enkelte kristne garanti for, at de har forstået sandheden helt. "Til sy-

⁸ **Klik her** for at se denne rundskrivelse (på engelsk)

⁹ Rundskrivelsen *Redemptoris Missio*. Rundskrivelsen er oversat til dansk, men ses ikke at foreligge i elektronisk form. **Klik her** for at se teksten på engelsk

¹⁰ Jf. *The Tablet* 23. september 2006

¹¹ *Actuositatis Commissionum Liturgicarum*, oktober 1988, side 756

¹² **Klik her** for at se dette dokument (på engelsk)

vende og sidst er sandheden ikke en ting, vi besidder, men en person, som vi må tillade skal komme i besiddelse af os. Det er en proces uden ende." Kristne skal derfor forberede sig på at kunne lære og modtage fra de andre.

I år 2000 udsendte Troslærekongregationen en erklæring: "Dominus Jesus".¹³ Erklæringen havde naturligvis mange mål, men her vil jeg kun se på, hvad erklæringen vil sige om dialog med andre religioner. "Dominus Jesus" lægger sig naturligvis op ad Pave Johannes Paul II's rundskrivelse om mission fra 1991, men *undlader* at citere § 55, hvor paven skriver, at "det faktum, at andre religioners tilhængere kan modtage Guds nåde og blive frelst ved Kristus uafhængigt af de almindelige nådemidler, som han har fastlagt, ophæver ikke kaldet til tro."

Det, jeg har trukket frem her, viser tydeligt, at man i Vatikanet har flere forskellige forståelser af forholdet til andre religioner.

Det pave Benedikt er bange for og har været det i hele sin tid som biskop, kardinal og nu pave, er at de kristne mister forståelsen af troens kerne: troen på Jesus Kristus som Guds søn, og at han er opstanden fra de døde.

Men hvordan kan så de forskellige forståelser forenes, så alle på en måde får ret? Her skal vi huske på, hvad dokumentet om "Dialog og Forkyndelse" fremhævede: at troen ikke er en ting, men at det drejer sig om en person, Jesus Kristus. Den franske dominikaner Claude Geffré skrev i 1999 blandt andet:¹⁴ "Vores tro giver os ikke en total forståelse af Guds mysterier [...] Kristendommen erstatter ikke de etiske normer, de kulturelle værdier og den måde, mennesker handler på [...] Det er snarere en omstilling eller bedre *et grundlæggende brud*,¹⁵ som indtræffer uventet i en menneskelig orden [...] Den kristne erfaring træder ikke i stedet for andre ægte menneskelige værdier [...], men giver dem en hidtil ukendt mening.

Denne indsigt kan holde al religionsblanderier væk fra det kirkelige liv samtidig med, at den bevarer troens kerne og lader denne indgå i andre kulturelle sammenhænge..

Selvfølgelig skal vi bruge vores fornuft, men vor fornuft er ikke blot inspireret af Gud, men står midt i sin egen kontekst, det vil bl.a. sige i forskellige kulturer, og det er "disse konkrete fornufter", der skal mødes med den guddommelige åbenbaringsbegivenhed.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk

¹³ **Klik her** for at se denne erklæring (på dansk)

¹⁴ Claude Geffré, *Pour une théologie de la différence – identité, altérité, dialogue*. Foredrag ved et internationalt møde for dominikanere i 2001.

¹⁵ Et brud, som grundlægger noget nyt uden at tilintetgøre livet, men giver det en hidtil ukendt mening til de menneskelige erfaringer. O.a.